

Kiss Gábor

„Városunk választott Pártfogója, Könyörögj érettünk...”

A *Zalaegerszeg története 1247-2017* című képekonyvról

Így kezdődik a zalaegerszegi városi tanács jegyzőkönyvének az az 1823-ból keltezett oldala, amelynek fotókópiáján „...az el avult és el viseltetett régi vagyis előbbenyi volt Város Zászlója helyett ujjonnan készítettett...” s a nagytemplomban őrzött városi zászló leírását, a rajta lévő felirat és képek ismertetését, sőt rajzát is láthatjuk. A várostörténet egyik rendkívül érdekes mozzanata a jelképek megválasztása, a jelképrendszer változása – és ez csak egyetlen érdekesség a számtalan közül, amelyre a *Zalaegerszeg története 1247-2017* című képekonyvben lapozgatva rábukkanhatunk.

Szinte példátlan az a vállalkozás, amelyet a Gyimesi Endre – Seres Péter szerkesztőpáros és a Béres Katalin, Gyimesi Endre, Káli Csaba, Kapiller Imre, Megyeri Anna, Molnár András, Vándor László szerzőgárda teljesített. A képekonyv Zalaegerszeg első írásos említésének 770. évfordulója alkalmából, a városi önkormányzat támogatásával látott napvilágot, hogy emléket állítson a település csaknem 800 éves múltjának – a kiadvány alapeszméjét Balaicz Zoltán polgármester így fogalmazta meg az *Előszóban*: „Nézi az ember a századokkal korábbi dokumentumokat... és hirtelen egy utazás kellős közepén találja magát.

Sok minden ismerősnek tűnik, mintha mindig is birtokunkban lett volna e tudás, mégis rácsodálkozunk, milyen gazdag Zalaegerszeg története, mennyi felfedezésre váró titkot rejtgetnek még utcái, épületei, parkjai.”

A kötet ennek megfelelően sokkal több lett, mint egy szokványos képes album, vagy egy városismertető kalauz. Képanyaga roppant terjedelmű, több mint 800 felvételt tartalmaz, melyek nem csak illusztrációk, hanem forrásértékük is van. Időben kiterjed egy kicsit az előzményekre, az emberi megtelepedés helyi emlékeire, s aztán a magyar honfoglalást követő évszázadokkal elkezdődik a város története. Az első fejezetet Vándor László jegyzi, *Egerszeg a középkorban – a kezdetek* címmel. Ez a rész nem csak a középkor hagyományosan megszokott időhatáráig, hanem egészen a török kor végéig tárja elénk a város – és a mai területén található egykori falvak – történetét; különösen értékesek azoknak az iratoknak, okleveleknek a rendkívül látványos képei, melyekből a város legkorábbi története rekonstruálható. (A képanyag minősége, mint az egész kiadványban, itt is Seres Péter szakértelmét dicséri.) Szemléletes képet kapunk a végvárrá és hódolt településsé váló Egerszeg életéről, a mezőváros katonavárosá alakulásáról. Ezután egy igazi meglepetés következik: a kötet szerkesztői Frimmel Gyula grafikusművésszel – a régészek, történészek útmutatása szerint – megrajzoltatták a város középkor végi képét. A későbbi korokra vonatkoztatva is elkészültek ezek a kihajtható méretű rajzok: a kötetben tovább lapozva megtaláljuk a jobbágykor utáni mezőváros képét 1858-ból, majd a megyei várossá váló Zalaegerszeg látképét 1928-ból, végül a mai, jelentős magyarországi középváros 2017-es állapotát rögzítő metszetet. Látványos és elgondolkodtató egymás után forgatni ezeket az oldalakat, valóban egy időutazás lehetősége villan fel előttünk.

Kapiller Imre készítette el a *Török kiűzésétől a '48-as forradalomig (1690-1848)* című fejezetet. A város – néhány törökök előli futást leszámítva – mindvégig lakott volt, de a 17. század végétől komoly átalakuláson ment ke-

resztül. A feladat nélkülivé váló katonanépeség egy része a szomszédos Csácsba települt át és szőlőművelésre adta fejét, másik részük – eltérően Keszthely, Szentgrót, Kiskomárom vitélző népétől – integráns részévé vált a városi lakosságnak. Egerszeg későbbi történetének igen fontos mozzanatai játszódtak le ebben a korszakban: 1723 után megyeszékhellyé vált, felépült a megyeháza és a börtön, megjelent a város lakosságában, társadalmában a hivatalnok- és a kereskedő réteg, több jelentős középület, templom készült el; 1777 után a város a szombathelyi püspök uradalma lett, az egyházmegyei határt a Válicka-pataknál húzták meg. A későbbi közigazgatási változások miatt ma ez is a város területén vonul végig, így napjainkban Zalaegerszegen két katolikus egyházmegyei főhatóság is illetékes... Az osztóznak köszönhetően került Veszprémből Szombathelyre az az iratanyag, amely most, a képeskönyv készítésekor került elő, és a város történetének fontos dokumentumait tartalmazza. A reformkorban már országos nevezetességű hely volt Zalaegerszeg, elsősorban a megyeházán működő reformer politikusok: Csány László és Deák Ferenc révén. A szabadelvű politika a város vezetésére is kihatott, így 1848-ban a városi tanács rendezett tanácsú városnak nyilvánította Zalaegerszeget...

A *forradalom és szabadságharc időszaka (1848-1849)* című fejezetet a korszak jeles kutatója, Molnár András állította össze. A város a márciusi napokban gyorsan bekapcsolódott az eseményekbe: megkezdték a helyi nemzetőrség szervezését, nyáron pedig a zalai nemzetőrccsapattal az egerszegiek is a Dráva mellett őrködtek a horvát betörést megakadályozandó, illetve többen már a szerveződő 7. honvédszászlóaljba léptek be. A nemzetőrccsapat is átalakult ősszel honvédalakulattá, ez lett a híres 47. zászlóalj, amely számos csata után döntő szerepet játszott Budavár 1849. évi visszafoglalásában. Még egy harmadik honvédszászlóalj is alakult Zalában, az 56-ik, amely egészen a komáromi kapitulációig szolgált. A város azonban 1848 végétől kikerült a magyar kormány fennhatósága alól, 1849-ben rövid időre visszakerült, majd következett is-

mét a császári igazgatás... A forradalmi idők képei mellett külön érdekesség az újjáalakult 47. honvédszászlóalj hagyományörzőinek megjelenése a képeskönyvben.

A kötet szerkesztője, Gyimesi Endre vállalkozott a várostörténet egyik ellentmondásos, de végül is a kibontakozás felé vivő időszakának bemutatására a *Zalaegerszeg rendezett tanácsú várossá válása (1849-1885)* című fejezetben. Az 1848-ban kissé önhatalmúlag kinyilvánított rendezett tanácsú városi státus a valóságban nem működött, a város továbbra is a szolgabíró fennhatósága alatt állt, s a városi vezetés nehezen birkózott meg a Bach-rendszer bürokratikus nehézségével. A korábbi, tanulmányos rétegekből kikerülő, szabadelvű városi vezetők helyét átvették az iparos-gazdálkodó, konzervatívabb szemléletű városatyák, akik kevésbé voltak a fejlesztésekben érdekeltek. Az 1872. évi községi törvény által támasztott követelményeket nem vállalva, Zalaegerszeg nagyközség lett, a vasút elkerülte, még egy gimnáziuma sem volt, és megyeszékhely volta is veszélybe került... Ezt elégelte meg a kiegyezés utáni időszak lehetőségeit kihasználni kívánó zalaegerszegi értelmiségi réteg: jogászok, pedagógusok, vármegyei tisztviselők. Lapot indítottak a város fejlesztése érdekében – így van 1882-től sajtó Zalaegerszegen –, elkezdtek a vasútvonal kiépítésének munkálatait, és kidolgozták a rendezett tanácsú várossá válás programját. Az átalakulásra 1885-ben került sor, a május 13-i tanács- és polgármester-választás valóban mérföldkő lett a város fejlődésében. A fejezet gazdag képanyaga már a sajtótudósításokra és az ekkor tömegessé váló fényképekre épül, közelebb hozva a mai olvasókhöz a kor jeles szereplőit.

A város fejlődésének egyik dinamikus időszaka kétségtelenül a XIX-XX. század fordulója körüli évtizedekre esik – erre az időre jelentős eredményeket hozott a korábban megkezdett koncepcionális fejlesztési politika. Megyeri Anna jegyzi az ezzel foglalkozó fejezetet, melynek címe: *A boldog békeidők korában és az I. világháború idején (1885-1920)*. 1890-ben megérkezett a vasút, amely bekötötte a várost az ország közlekedési vérkeringésébe; 1896-ban megnyílt az állami főgimnázium; a

század elején már a telefon és a villany, sőt a mozi is a polgárok rendelkezésére állt. A város terjeszkedni kezdett: 1887-ben Ola községet csatolták hozzá – ez a folyamat a XX. században is folytatódott, 1982-ig, Botfa idecsatolásáig több mint 20 környékbeli település lett a város része. Megkezdődött a városközpont átépítése, megújult az Arany Bárány Szálloda, a városháza és ezek stílusát követték a többi épületek is – ma is ezek határozzák meg a város centrumának látképét. Az izraelita és az evangélikus felekezet is felépítette templomát. Hazatértek vagy idetelepültek azok az értelmiségiek, vállalkozók, aki a város szellemi és gazdasági életének, irányításának kulcsfigurái lettek, élénk társadalmi és sportéleti tevékenységet is kifejtve. Katonaság is költözött a városba, egy huszár alakulat, amely 1912-től a 6. honvéd huszárezred nevet viselte, sőt a 23. lovas dandárparancsnokság is Zalaegerszegre tette székhelyét. Ám az első világháború megtörte ezt a felívelő lendületet – a város épületeiről, egyesületeiről, vállalkozóiról, nevezetesen eseményeiről szóló gazdag képanyag végén a háború képei teszik komorabbá a korszakról alkotott összképet.

Az első világháború utáni időszak nagyon nehéz volt mind az ország, mind Zalaegerszeg számára. A maradék ország talpra állítása, az elszegényedés, a gazdasági lehetőségek beszűkülése, a konzerválódó társadalmi viszonyokból fakadó feszültségek nagy feladat elé állították az ország és a város vezetését is. Ezt az időszakot tekinti át Béres Katalin a *Zalaegerszeg a két világháború között* című fejezetben. A történet egyszerre szól az élni akarásról, a kibontakozási lehetőségek kereséséről és megragadásáról, a városi élet újjászerveződéséről, az ország területi gyarapodásának örömeiről – majd pedig az újabb világháború egyre fenyegetőbb rémségeiről, a hadsereg és benne a zalai katonák doni katasztrófájáról, végül pedig a zsidó lakosságot megsemmisítő Holokausztról és a háború végén a város frontvonalba kerüléséről. A várostörténet e szakaszában két személyiségnek különös jelentősége van: a 18 éven át hivatalban lévő, és a konszolidációt, városfejlesztést végrehajtó Czobor Mátyás polgármesternek, valamint Pehm Józsefnek, a

korszakban a város plébánosának; jelentős építkezések: a ferences templom és zárda, a tanítóképzőként működő Notre Dame Zárda, a Szent József szeretetotthon, a katolikus közösségi ház átépítése, új utcák nyitása fűződnék nevükhöz. Czobor Mátyás volt a „virágos Zalaegerszeg” program elindítója, ez mai napig a város meghatározó szlogenje; ő lett a Göcsej megismertetésének egyik propagálója, a turisztika és vendéglátás gyakorlatának tér-ségi meghonosítója. Pehm is, ő is támogatták a város kulturális életét, az egyesületeket, művelődő közösségeket. Ezeknek számos emléke köszön vissza a képeken, amelyek új megvilágításba helyezik azt a negatív képet, amely korábban Zalaegerszegről, mint konzervatív és elmaradott kisvárosról a közvéleményben kialakult.

Zalaegerszeg története a második világháború után jelentős fordulatot vett. A '40-es évek végén megkezdődött a szocialista rendszer kiépítése az országban, amely a társadalmi és gazdasági viszonyok gyökeres átrendezésével járt: Káli Csaba tanulmánya, a *Gyárak, lakótelepek, új közösségek (1945-1990)* ebbe az időszakba vezet el bennünket. Látjuk a szovjet megszállás, a koalíciós idők választásai és a Mária-év képeit – ez utóbbin ismét feltűnik a város korábbi plébánosa, már mint Mindszenty József hercegprímás. Közvetlenül ez után viszont Sztálin képével a május elsejei felvonulás, a beszolgáltatásra váró szekerek képei s a Ruhagyár, mint a szocialista nagyipar első szimbóluma sorakoznak. Az 1956-os forradalom emlékei után – mindössze néhány tucat kép maradt ebből az időből – pedig a kibontakozás és a rendkívüli méretű városfejlődés sodró lendületű krónikáját láthatjuk. A város három évtized alatt többszörösére nőtt területében, lakossága az 1980-as években meghaladta a 60 ezret. Gyárak, lakótelepek, intézmények nőttek ki szinte a földből, ezzel együtt a belváros is jelentősen átalakult. Létrejött az első magyarországi falumúzeum, mely azóta is egyik legfőbb nevezetessége Zalaegerszegnek – a ZTE futball- és röplabda-, majd kosárlabdacsapata is bejutott az NB I-be. A nyolcvanas évekre a város kohéziója olyan erős lett, hogy megalakulhatott az állandó

színház, a várost képviselő csapatok egymás után nyerték az országos vetélkedőket. A korszak végén aztán feltűnnek a rendszerváltás képei: tüntetések, felvonulások... és 1990 októberében hivatalba lép az első önkormányzati közgyűlés.

A történet nem lenne teljes, ha a rendszerváltás utáni bő negyedszázad nem szerepelne a város képes krónikájában. Ennek a hozzánk legközelebb eső időszaknak a bemutatására ismét Gyimesi Endre vállalkozott *Kitekintő – a rendszerváltást követő évtizedek* című záró fejezetben. Neki, mint a korszakban 16 évig hivatalban lévő polgármesternek személyes tevékenysége, eredményessége is tetten érhető az események krónikájában; s neki is, de a többi hivatalban lévő polgármesternek és a városvezetést alkotó politikai szervezeteknek is köszönhető, hogy az elmúlt lassan három évtized nyugodt légkörben, a város fejlesztésére koncentrálnak telt el Zalaegerszegen. A korábbi hátrányos infrastrukturális helyzet sokat javult ez idő alatt: európai fővonalá vált a várost érintő vasútvonal, korszerűsítették a Balaton és Budapest, az M7-es autópálya felé vezető főútvonalat. A város határában vállalkozásoknak helyet biztosító ipari parkok létesültek, s bár a szocialista iparosítással létrehozott gyárak, üzemek közül több is bezárt, az újonnan települő termelő, szolgáltató üzemek továbbra is kínálnak munkaalkalmat a helyi és környékbeli lakosságnak. A város lakossága azonban lassú fogyásnak és idő-södésnek indult, egyre több fiatal vág neki a nagyvilágnak, a még jobb életlehetőségek reményében... a magas színvonalú képzés paradox módon éppen ennek lehetőségét is erősíti. A kötet szerkesztői azonban bizakodók – a város lokálpatrióta érzelmű lakóira gondolva, reménytelen gondolattal zárják a képeskönyvet: „Tudják, hogy az előttünk járt nemzedékek verejtékes munkájával megteremtett értékeket saját tetteikkel kell tovább építeni, s azt továbbadni az általuk nevelt új generációknak. S akik magabiztosan, szilárd alapokon állva írhatják meg az ősökre támaszkodva a város XXI. századi történetét.”

(Zalai T-Ma Kiadói Kft., 2017)